

18.6.2024

Antero Holmila, Professori
Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
antero.holmila@jyu.fi
+350 40 8093381

Raportti Eduskunnan Ulkoasiainvaliokunnalle

Yhdysvaltain turvallisuussopimusten historiallisten taustojen ja kontekstien tarkastelua

Sisältö

Johdanto

1. Tiivistelmä

2. Yhdysvaltain strateginen kulttuuri & ideologia liittoutumisperäisyyden taustalla

3. Uusi liberaalinen maailmanjärjestys ja liittolaissopimukset

4. Kylmän sodan jälkeinen murros

5. Terrorismin vastainen sota ja globaalit kumppanuudet

6. Pohjoismaat ja Yhdysvallat

Johdanto

Tämän raportin tarkoitus on nostaa esille Yhdysvaltain liittolaissuhteiden historiallista taustaa. Miten, miksi, ja minkälaisia liittolaissuhteita Yhdysvallat on solminut; minkälaisista aatteellisista ja reaalipoliittisista tekijöistä käsin Yhdysvallat on solminut liittolaissuhteita ja kumppanuuksia. Raportissa esitellään Yhdysvaltain liittolaissuhteiden keskeiset historialliset vaiheet ja niihin vaikuttaneet geopoliittiset ja ideologiset motiivit. Se tarjoaa kattavan yleiskuvan siitä, kuinka Yhdysvallat on käyttänyt liittolaissuhteitaan vahvistaakseen kansallista turvallisuuttaan, edistääkseen demokraattisia arvoja ja torjuakseen erilaisia globaalin turvallisuuden uhkia.

1. Tiivistelmä

- Yhdysvaltain rakentamien liittolaissuhteiden ja turvallisuussopimusten perustan muodostaa strateginen kulttuuri, joka muovautuu historiallisista kokemuksista, maantieteellisistä tekijöistä, teknologisesta kyvykkyydestä ja poliittisesta järjestelmästä. Yhdysvaltain strateginen kulttuuri heijastaa sekä historiallista ”America first” eristäytymispolitiikkaa että internationalistista ”valo kukkulan päällä” missiota. Historiallisesti näiden kahden suunnan välillä on ollut lähes jatkuvaa heiluriliikettä.
- Toinen maailmansota edusti käännettä eristäytymisestä aktiiviseen globaaliin osallistumiseen. Ensimmäiset pysyvät liittolaissuhteet solmittiin toisen maailmansodan aikana ja välittömästi sen jälkeen. YK:n sotilaskoalition luominen vuonna 1942 oli alkusysäys sodan jälkeiselle ja kylmän sodan aikaiselle liittolaistaloudelle.
- Kylmän sodan päättymisen merkitsi hetkellisesti kaksinapaisen maailmanjärjestyksen korvautumista Yhdysvaltain yksinapaisella hegemonialla. Uudessa tilanteessa Yhdysvallat ja Nato rakensivat uusien liittolaissuhteiden verkoston, erityisesti 1999 ja 2004 tapahtuneiden Naton itälaajenemisen seurauksena. USA:n näkökulmasta laajentuminen edusti internationalistisen ”valo kukkulan päällä” suuntauksen lakipistettä.
- Skandinaviassa on ollut suuri geostrateginen merkitys USA:n turvallisuuspolitiikassa – etenkin suhteessa Neuvostoliittoon, että kylmän sodan jälkeen myös Venäjään. Suomen asema oli kylmän sodan aikana paljon ongelmallisempi. Toisin kuin muut pohjoismaat, Suomi oli blokkien välissä harmaalla vyöhykkeellä ja USA:n suhtautuminen oli huomattavasti varauksellisempaa.
- Kylmän sodan jälkeen Suomi ja Ruotsi ovat pala palalta sotilaallisesti lähentyneet Yhdysvaltoja, ja myös niillä on tärkeä rooli USA:n turvallisuuspolitiikassa, mikä on ilmeistä, kun tarkastellaan hallinnon viimeisintä v.2022 kirjattua kansallisen turvallisuuden strategiaa.

2. Yhdysvaltain strateginen kulttuuri & ideologia liittoutumisasiäpolitiikan taustalla

Strategisella kulttuurilla tarkoitetaan niitä yhteiskunnassa esiintyviä aatteita, uskomuksia ja ajattelumalleja, jonka pohjalta valtiojohto arvioi omaa turvallisuusympäristöään. Strateginen kulttuuri muodostuu ennen kaikkea neljästä osa-alueesta: historiallisesta kokemuksesta, maantieteellisistä tekijöistä, teknologisesta kyvykkyydestä ja valtion poliittisesta järjestelmästä.

Näiden tekijöiden pohjalta valtiojohto muodostaa kuvan toimintaympäristöstä, kilpailutilanteista ja mahdollisista uhkista. Kun kuva toimintaympäristöstä on muodostunut, valtiojohto valitsee oman tavan vastata vallitsevaan tilanteeseen. Yhtenä osana tätä keinovalikoimaa niin Yhdysvalloilla kuin muillakin valtioilla on solmia turvallisuutta lisääviä liittolaissuhteita, kuten nyt käsillä olevassa tapauksessa kahdenkeskeisiä DCA-sopimuksia.

Yhdysvalloissa on kaksi vastakkaista voimavirtaa, jotka molemmat vaikuttavat sen hallintojen näkemyksiin liittoutumisesta. Nämä vastakkaiset voimavirrat aiheuttavat myös eräänlaisen jatkuvan heiluriliikkeen näiden napojen välillä. Nämä ovat i) maan ensimmäisen presidentin George Washingtonin poliittisen testamentin, (ns. farewell address, 1796) teesit ja ii) internationalistinen näkemys Yhdysvalloista ”valona kukkulan laella”, mikä tarkoittaa sitä, että Yhdysvalloissa on vahva usko historialliseen missioon levittää valoa ja vapautta maailmaan. Nämä kaksi napaa tiivistyvät lauseisiin ”America first” ja ”making world safe for democracy”.

Poliittisessa testamentissaan George Washington loi Yhdysvaltain ulkopolitiikan ytimen: ”It is our true policy to steer clear of permanent alliances with any portion of the foreign world.” Mutta tähän Washington lausui option: ”Taking care always to keep ourselves, by suitable establishments, on a respectably defensive posture, we may safely trust to temporary alliances for extraordinary emergencies.”¹ Washingtonin mukaan Yhdysvallat voisi solmia väliaikaisia liittoumia, mikäli tilanne olisi erittäin vaarallinen ja uhkaksi Yhdysvaltain kansallisia intressejä. Sopimukset tuli kuitenkin aina solmia sillä varauksella, että Yhdysvaltain toimintaa ei liittoutuminen rajoittaisi, että Yhdysvalloilla aina säilyisi täysi vapaus toteuttaa omaa kansallisista intresseistä nousevaa politiikkaa riippumatta siitä, minkälaisen liittouman osana maa olisi. Euroopan osalta Washingtonilla oli selkeä varauma, jota eri aikoina erityisesti ns. eristäytymispolitiikkaa, *isolationismia*, kannattaneet tahot ovat vaalineet: ”Why, by interweaving our destiny with that of any part of Europe, entangle our peace and prosperity in the toils of European ambition, rivalry, interest, humor, or caprice?”² Toisin sanoen, USA:n tuli suhtautua erittäin varuksella Euroopan sisäisiin kiistoihin, sillä ne vaaransivat USA:n oman vaurauden ja vakauden.

¹ Washington 1796, 22.

https://www.senate.gov/artandhistory/history/resources/pdf/Washingtons_Farewell_Address.pdf

² Washington 1796, 22.

Yhdysvaltain liittyminen ensimmäiseen maailmansotaan vuonna 1917 nosti pintaan internationalistien ja interventionistisen ”valo kukkulan laella” piirteen, kun presidentti Woodrow Wilson vetosi kongressiin, että maailmassa vapaus ja demokratia olivat uhattuina ja oli Yhdysvaltain moraalinen velvollisuus auttaa demokratiaa puolustaneita Isoa-Britanniaa ja Ranskaa. Silti Yhdysvaltain osalta ensimmäinen maailmansota oli ”erillissota”, kun se liittyi ympärysvaltojen puolelle ns. ”associate power” -statuksella.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeistä aikaa on pidetty Yhdysvaltain eristäytymisen jaksona. Tosiasiassa USA ei kuitenkaan eristäytynyt maailmanpolitiikasta, mutta se vältteli sitovien sopimusten solmimista Washingtonin poliittisen testamentin hengessä. Yhdysvallat ei liittynyt liioin vuonna 1920 perustettuun multilateraaliseen Kansainliittoon eikä vuonna 1922 perustettuun kansainväliseen oikeusinstanssiin (World Court / Permanent Court of International Justice), mutta silti se vaikutti molemmissa järjestöissä aktiivisesti.

Vasta toisen maailmansodan aikaan Yhdysvalloissa kehittyi vahva kannatus internationalistiselle politiikalle. Suuri vaikuttava taustatekijä oli teknologinen kehitys, mikä tarkoitti sitä, että kaksi valtamerta ei enää riittänyt USA:n turvaksi Viimeistään Japanin yllätyshyökkäys Pearl Harboriin 7.12.1941 todisti sen turvallisuuden tunteeseen tuudittautuneille amerikkalaisille. Yhdysvaltain näkemyksessä paremman (ja turvallisemman) maailman edellytys oli demokraattisempi maailma, joka kiteytyi Franklin D. Rooseveltin ”neljän vapauden” ajatukselle.³ Käytännön tasolla uudet instituutiot ja turvallisuuspoliittiset ratkaisut – sekä monenkeskiset että bilateraalit – olivat vapaamman ja turvallisemman maailman edellytys. Näistä premisseistä käsin Yhdysvallat otti johtavan roolin niin YK:n kuin Bretton Woods järjestelmän luomisessa. Uusi ”liberaali maailmanjärjestys” olikin hyvin pitkälti Yhdysvaltain luomus, ja monenkeskisen maailmanjärjestyksen pohjana olikin Yhdysvaltain turvata maan rooli uusissa järjestöissä vaarantamatta Yhdysvaltain toimintavapautta tai heikentämättä maan perustuslakia.

3. Uusi liberaalinen maailmanjärjestys ja liittolaissopimukset

Yhdysvaltain ensimmäinen sotilaallinen liitto oli Kanadan kanssa elokuussa 1940 solmittu Ogdensburg Agreement. Vuoden alussa 1942 Yhdysvallat antoi 46 valtion kanssa ”Yhdistyneiden kansakuntien julistuksen.” Julistus oli paitsi vuonna 1945 perustetun YK:n esiaste, ennen kaikkea sotilasliittouma, jonka ensimmäinen tehtävä oli ”hitlerismin” kukistaminen koordinoitun kansainvälisen sotakoalition voimin. On huomioitava, että YK:n perustana oli sotilasliittouma, ei vuonna 1945 rakennettu

³ Roosevelt esitti hänen ”neljä vapautta” teesinsä 6.1.1941 pitämässään vuotuisessa valtakunnan tilaa käsittelevässä puheessaan. Neljä vapautta olivat sanan vapaus (freedom of speech and expression), uskonnonvapaus (freedom of worship), vapaus taloudellisesta kurjuudesta (freedom from want) ja vapaus pelosta, eli vapaus elää rauhassa ilman sotaa (freedom from fear). Ks esim. <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/state-the-union-address-1>

kollektiivinen turvallisuusyhteisö. Vuoden 1943 aikana englanninkieliset valtiot (Australia, Canada, Iso-Britannia, Uusi-Seelanti ja Yhdysvallat) perustivat ”Five Eyes” nimellä tunnetun, käytännössä yhä edelleen toimivan, tiedusteluyhteisön.

Yhdysvallat solmi vuonna 1947 yhdessä valtaosan Etelä-Amerikan valtioiden kanssa monenkeskisen ”Amerikkojen välisen vuorovaikutus- ja avunantosopimuksen” (*Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance*, ns. Rion sopimus), joka oli luonteeltaan turvallisuuspoliittinen, mutta toisin kuin NATO:n tapauksessa, Rion sopimuksen pohjalta ei rakennettu pysyvää organisaatiota.

NATO:n esiasteena oli viiden Euroopan valtion (UK, Ranska, Beneluxmaat) solmima Brysselin sopimus (1948). Seuraavana vuonna Yhdysvallat ja Kanada liittyivät sopimukseen, joka sai nimekseen North Atlantic Treaty. Sopimuksen ympärille rakennettiin yhteisesti koordinoitu kollektiivisen turvallisuuden organisaatio, NATO. 1950-luvun alussa Yhdysvallat solmi erityisesti Aasian valtioiden kanssa bilateraalisia sopimuksia, mutta samoin myös mm. Brasilian ja Ruotsin kanssa.⁴ Kylmän sodan alkuvuosina solmittujen puolustusliittojen tavoitteiden voi katsoa olleen kahtalaisia: ensinnä mahdollistaa Yhdysvalloille globaali ystävällismielisten valtioiden tukiverkosto, niin sotilaspoliittisessa kuin kauppapoliittisessa merkityksessä. Sotilaallisessa mielessä oleellista oli, että se mahdollisti sotilaallisen läsnäolon geostrategisissa nivelkohdissa. Toisekseen sopimuksilla pyrittiin kylmän sodan hengessä patoamaan Neuvostoliiton pyrkimykset rakentaa oma globaali hegemonia. Mitä Yhdysvaltain tavoitteisiin tulee, ovat ne käytännössä pysyneet perusteiltaan varsin muuttumattomina, vain vihollisten tai kilpailevien hegemonioiden nimikkeet ovat vaihtuneet.

4. Kylmän sodan jälkeinen murros

Kylmän sodan päättymisen jälkeen Yhdysvallat on ylläpitänyt ja sopeuttanut sotilaallisten liittoutumien verkostoaan vastatakseen muuttuviin turvallisuusuuhkiin ja geopoliittisiin realiteetteihin. Vuosien 1991–2001 välissä NATO:n itälaajentuminen ja rauhankumppanuusohjelmat olivat Yhdysvaltain Euroopan politiikan kaksi merkittävintä tekijää. Yhdysvalloissa debatti Naton itälaajenemisesta alkoi vuonna 1993, kun vaikutusvaltainen *Foreign Affairs* julkaisi Ronald D. Asmusin, Richard L. Kuglerin ja F. Stephen Larrabeen artikkelin ”Building a new Nato”.⁵ Liberaalin internationalismin ja moninkeskeisen kansainvälisen järjestyksen kannattaja Bill Clinton oli vahvasti laajenemisen puolella, kun iso osa USA:n poliitikkoja, virkamiehiä ja tutkijoita (mm. senaattori Sam Nunn ja hallinnon virkamiehet Warren Christopher ja Strobe Talbot) oli laajenemista vastaan. 1990-luvun edetessä, virkamiehistö kääntyi hiljalleen ajatuksen

⁴ Ruotsin turvallisuuspolitiikasta ks. Wilhelm Agrell, *Den stora lögnen : ett säkerhetspolitiskt dubbelspel i alltför många akter*, Tukholma, 1991; *Om kriget kommit...Förberedelsen för mottagande av militärt bistånd 1949-1969*, Tukholma, SOU 1994:11.

<https://filedn.com/ljdBas5OJsrLJOq6KhtBYC4/forarbeten/sou/1994/sou-1994-11.pdf>

⁵ Ronald D. Asmus, Richard L. Kugler and F. Stephen Larrabee, ”Building a new Nato”, *Foreign Affairs*, 72(4), 1993, 28-40.

puolelle. USA:n hallinnon näkökulmasta tarkasteltuna laajenemisen rinnalla kulki aito yritykset luottamuksellisten suhteiden rakentamiseksi Venäjän kanssa.

Haastavan Venäjä -suhteen takia Yhdysvaltain hallinto kävikin pitkään Natokeskustelua lähinnä ”miksi ja miten” aiheista, ja vähemmän pragmaattisista ”kuka ja milloin” aiheista. Huhtikuussa 1997 Helsingissä pidetyissä Clinton-Jeltsin keskusteluissa Venäjä hyväksyi Naton itälaajenemisen, kuukautta myöhemmin solmittiin Nato-Russia Founding Act ja kesällä 1997 Madridissa järjestetyssä Naton huippukokouksessa ”kuka ja milloin” sai myös lopullisen vastauksen. Vuonna 1999 Puola, Unkari ja Tšekin tasavalta hyväksyttiin liittoumaan, joskin Yhdysvaltain senaatissa käytiin kovaa keskustelua aiheista tutuin internationalismi vs. isolationismi argumentein. Ensimmäisen laajentumiskierroksen jälkeen Venäjä vastusti voimakkaasti Baltian maiden jäsenyyttä, mutta Yhdysvallat oli Madridissa sitoutunut ”avointen ovien politiikkaan”. Vuonna 2004 Baltian maat, Bulgaria, Romania, Slovenia ja Slovakia hyväksyttiin liittoon. Viimeistään tuolloin Venäjä omaksui asenteen, että laajentuminen oli tähdätty suoraan sitä vastaan ja se muodosti Venäjälle turvallisuusuhan.

Bukarestissa v.2008 pidetyssä Naton huippukokouksessa George W. Bushin hallinto kannatti, ajatusta, että Ukrainalle ja Georgialle luotaisiin konkreettinen Membership Action Plan (MAP) maiden Natoon liittymiseksi, mutta erityisesti Saksan ja Ranskan vastustaessa Bukarestissa tyydyttiin toteamaan, että Georgia ja Ukraina liittyvät Natoon joskus tulevaisuudessa. Obaman kausilla Yhdysvaltain hallinto pyrki korjaamaan suhdettaan Venäjään ns. ”Russian reset” politiikalla, jonka keskiössä oli terrorismin vastainen sota ja pyrkimys ydinaseriisuntaan.

Kylmän sodan jälkeen Naton rooli muuttui kollektiivisesta puolustusliitosta, kollektiivisen turvallisuuden liittoon. Ylipäätään Naton itälaajenemisen taustalla oli vahva kylmän sodan jälkeisen ajan hybris, jolloin USA oli ainoa suurvalta, ja usko amerikkalaisvetoiseen liberaalidemokratian voittoon oli vahva. Uusien jäsenmaiden näkökulmasta taas pyrkimyksenä oli liittolaissopimuksin turvata Yhdysvaltain sotilaallinen läsnäolo Euroopassa, samalla kun Washingtonissa ulkopoliittikan suurstrategia kääntyi kohti Aasiaa, johtaen myöhemmin 2010-luvulla ns. Aasian käänteeseen (”Pivot to Asia”). Obaman kaudella USA ehdotti, että Intia saisi pysyvän jäsenyyden YK:n turvallisuusneuvostossa.

Vaikka Natoa voidaan pitää kollektiivisen turvallisuuden isona kattona, on huomattava, että lähes kaikki Nato-maat myös omaavat bilateraalisen turvallisuusyhteistyösopimuksen (DCA-sopimus) Yhdysvaltain kanssa. Keskeisen itä-Euroopan maista Tšekin tasavalta oli viimeinen, joka allekirjoitti DCA-sopimuksen USA:n kanssa (sopimus allekirjoitettiin toukokuussa 2023).

Vuonna 1994 perustetun rauhankumppanuusohjelman (Partnership for Peace, PfP) kautta Nato ja Yhdysvallat pyrkivät rakentamaan luottamusta ja yhteistyötä NATO-

maiden ja ei-jäsenmaiden, erityisesti Itä-Euroopan ja Keski-Aasian maiden, välillä. Naton rauhankumppanuudessa näkyikin vahvasti 1990-luvulla tapahtunut uudelleenarvio koko Naton roolista. Kun kylmän sodan asetelma oli tehnyt Natosta puolustusliiton, kylmän sodan jälkeen se etsi uutta suuntaa, joka löytyi ajan epäsymmetrisistä konflikteista ja kansainvälisestä tarpeesta kriisinhallintaoperaatioihin. Suomi osallistui Naton johtamiin kriisinhallintaoperaatioihin Kosovossa ja Afganistanissa. Lisäksi kumppanuusohjelmissa pyrittiin valmistamaan maita mahdolliseen NATO-jäsenyyteen ja edistämään alueellista turvallisuusyhteistyötä – Suomen ja Ruotsin tapauksessa siis Itämeren- ja arktisen alueen turvallisuusyhteistyötä.

5. Terrorismin vastainen sota ja globaalit kumppanuudet

Syyskuun 11. päivän (2001) iskujen jälkeen Yhdysvallat aktivoi ensimmäistä kertaa NATOn viidennen artiklan, mikä johti kollektiiviseen sotilaalliseen vastatoimeen Irakissa ja Afganistanissa. Vuonna 2003 Yhdysvallat muodosti "halukkaiden koalition" Irakin sotaa varten, luottaen sekä NATO-liittolaisiin että muihin globaaleihin kumppaneihin. Euroopan suurista Natomaista mm. Ranska ja Saksa eivät osallistuneet toimiin, kun sen sijaan uudet Itä-Euroopan Natomaat osallistuivat.

Samaan aikaan Yhdysvallat vahvisti aktiivisesti aasialaisia liittoutumia: Yhdysvallat vahvisti liittoutumiaan Japanin, Etelä-Korean ja Australian kanssa, sopeuttaen niitä terrorismin torjuntaan ja Kiinan nousun huomioon ottamiseen. Yhdysvaltain ja Japanin turvallisuussopimus sekä Yhdysvaltain ja Etelä-Korean liittouma päivitettiin kattamaan laajempi turvallisuusyhteistyö Korean niemimaan ulkopuolella. Liittoumien vahvistaminen Aasiassa oli suoraa seurausta Yhdysvaltain ulkopoliittisesta ”käänteestä Aasiaan” (”Pivot to Asia”), joka näkyi vahvasti Barack Obaman ensimmäisen presidenttikauden suuntauksessa. Kysymys oli sekä kauppapolitiikasta että turvallisuuspoliittisesta vastauksesta Kiinan nousevaan uhkaan. Trumpin kautena Kiina oli vahvasti ulkopoliittikan keskiössä, mutta aatteellisella tasolla Trumpin kautta voi luonnehtia pyrkimyksenä palata isolationistiseen politiikkaan. Esimerkiksi Aasiassa Trump halusi vetäytyä Etelä-Koreasta ja Euroopassa Naton ”vapaamatkustajat” olivat Trumpin hampaissa, joskin huomattavaa on, että jo ennen Trumpin aikaa, mm. Obaman kaudella Yhdysvallat oli jo nostanut Euroopan kumppaneiden haluttomuuden käyttää bruttokansantuotteestaan kahden prosentin osuus puolustusmenoihin.

6. Pohjoismaat Yhdysvaltain ja Naton liittolaissopimuksissa

Kun Natoa luotiin vuosien 1948–1949 aikana, Norjan ja Tanskan liittymistä pidettiin äärimmäisen tärkeänä. Norjan pitkä rannikko ja arktinen ulottuvuus nähtiin ratkaisevaksi tekijäksi Neuvostoliiton pohjoisen laivaston liikkeiden tarkkailussa ja konfliktitilanteessa Neuvostoliiton laivaston pääsyn estäminen Atlantille oli Naton puolustusstrategiassa tärkeässä roolissa. Tanska oli ratkaisevassa roolissa Itämeren eteläosien ja Juutinrauman kontrollissa. Myös Ruotsi haluttiin liittoon mukaan, mutta sekä Britannialle ja

Yhdysvalloille kävi nopeasti selväksi, että Ruotsi pitäisi kiinni puolueettomuuspolitiikastaan. 1950- ja 1960-luvuilla Ruotsi ja Yhdysvallat solmivat laajoja sotilastarvikkeiden kappasopimuksia, joilla Ruotsin sotilaallinen kyvykkyys sidottiin täysin osaksi länttä.⁶ Osa tätä yhteistyötä oli Ruotsin oma ydinaseprojekti, joka kuitenkin haudattiin vuonna 1972.⁷

Samaan aikaan Suomen status oli hyvin erilainen muihin Pohjoismaihin verrattuna. Yhdysvallat, mutta erityisesti Iso-Britannia katsoi aina 1950-luvulle asti, että Suomi oli lännen näkökulmasta menetetty tapaus. Porkkalan tukikohdan palauttaminen Suomelle (1956) lievensi tilannetta, mutta pitkään sen jälkeenkin jatkuva pelko oli, että kriisitilanteessa Suomi ajautuisi – tai YYA-sopimuksen myötä asettuisi – Neuvostoliiton puolelle. Vuonna 1983 Naton Euroopan joukkojen komentaja kenraali Bernard Rogers suututti suomalaiset, kun hän epäili, että konfliktitilanteessa Suomi antaisi oman alueensa Neuvostoliiton käyttöön.⁸

1980-luvulla Yhdysvallat tarkkaili Suomea ja asetti kauppaehtoja pyrkien varmistamaan, ettei tätä kautta kulkisi kiellettyä sotilasteknologiaa itäblokin maihin. Vuonna 1987 Suomi liittyi ns. Cocom järjestelyihin, joilla Yhdysvallat pyrki estämään huipputekniikan viennin itäblokin maihin.

Yhdysvaltain ja Pohjoismaiden sotilaallisten sopimusten sivuhuomautuksena vielä voi mainita kysymyksen ydinaseista. Vuonna 1957 Tanska sopi Naton kokouksessa, ettei sen alueelle saisi rauhan aikana tuoda ydinaseita. Silti kylmän sodan kuumina vuosina USA:n aina ilmassa olleet ydinaseita kantaneet B-52 pommikoneet partioivat Tanskan ilmatilassa. Lisäksi tanskalaisviranomaisten tietien USA oli varastoinut aina vuoteen 1965 saakka ydinkärkiä Grönlannissa. Nämä tapaukset eivät suoraan liity käsittelyssä olevaan DCA-sopimukseen, mutta ne antavat historiallisen perspektiivin siihen, että sopimuksista huolimatta, Yhdysvallat toteuttaa omista kansallisista intresseistään kumpuavaa ulko- ja turvallisuuspolitiikka tavoilla, jotka venyvät sopimusten harmaille alueille.

Kylmän sodan jälkeen sekä Ruotsi että Suomi integroituivat Naton rakenteisiin todella nopeasti. Suomessa tämä näkyi paitsi Hornet F-18 kaupoissa myös ase- ja ammustuotannon kalibroinnissa Natostandardeihin.⁹ Aiemmin mainittu rauhankumppanuus syveni entisestään vuonna 2014, kun Suomi solmi Naton kanssa ns. ”isäntämaasopimuksen” (Memorandum of Understanding regarding the Provision of

⁶ Ks. *Om Kriget kommit*, 14-15.

⁷ Agrell, Wilhelm *Svenska förintelsevapen: utvecklingen av kemiska och nukleära stridsmedel 1928-1970*. Lund, 2002.

⁸ Antero Holmila, *Suomalaisten kylmä sota*, Atena, 2023, 87.

⁹ Roiko-Jokela, Heikki, Roiko-Jokela, Tapio, Markkanen, Joni: *Valtion patruunatehtaasta globaaliksi brändijohtajaksi: Lapuan patruunatehdas, 1923–2023*; Roiko-Jokela, Heikki, Roiko-Jokela, Tapio, Markkanen, Joni, *Valtion ruutitehtaasta osaksi pohjoismaista konsernia: Vihtavuoren ruutitehdas 1922–2022*.

Host Nation Support for the Execution of NATO Operations (MOU)). Nimensä mukaisesti kyseessä oli yhteisymmärrysasiakirja, mikä ei luonteeltaan ollut valtiosopimus. Oleellista sopimuksessa oli intentio: sekä Suomi että Ruotsi olivat valmiit antamaan Naton käyttöön valtioidensa maa- ja merialueita, jotka tukivat Naton operaatiokykyä.¹⁰

Yhdysvaltain näkökulmasta sopimukset ovat osa pitkää ketjua, jolla Yhdysvallat (ja Nato) on rakentanut edellytyksiä sotilaallisen voiman liikutteluun ja projisointiin. Viimeisimmässä vuonna 2022 julkaistussa Yhdysvaltain kansallisen turvallisuuden strategiassa maapallo on jaettu seitsemään strategiseen avainalueeseen. Näistä kaksi liittyy suoraan Suomeen: Eurooppa ja Arktinen alue. Näiden kohdalla Yhdysvaltain tavoitteet on määriteltä seuraavasti. ”Deepen our alliance in Europe” ja ”Maintain a Peaceful Arctic.”¹¹ On selvää, että Suomella on – sekä maantieteellisen sijainnin että sotilaallisen kyvykkyyden ansiosta – näiden toteutumisessa erittäin tärkeä rooli.

Antero Holmila, Professori

17.6.2024

¹⁰ Matti Roitto ja Antero Holmila, ”Liquid neutrality: Paradoxes of democracy in Finnish and Swedish NATO discussions?”, teoksessa Anu Koivunen, Jari Ojala, Janne Holmén (toim.), *The Nordic Economic, Social and Political Model Challenges in the 21st Century*. Routledge, 2021, 91-123.

¹¹ <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>